

VİÂEYN RİVÂYETİ VEYA EBÛ HUREYRE’NİN ÖLÜMÜNE SEBEP OLABİLECEK GİZLİ BİLGİLER

Sami ŞAHİN*

Anahtar kelimeler: Ebû Hureyre, hadis rivâyeti, viâeyn (iki kap), gizlenen bilgiler.

Özet

Ebû Hureyre'nin en çok hadis rivâyet eden sahabî unvanına sahip olmasına rağmen, yine de onun bazı şeyleri açıklamadığını belirten rivâyetler nakledilmiştir. Bu makalede işte bu tür nakiller incelemeye tabi tutulmuştur. Söz konusu rivâyetler, gizlenen herhangi bir bilginin mevcudiyeti sorgulanarak ele alınmış, sened ve metin incelemesi yapılmış ve bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

The narrative of “viâeyn” or secret information causing the death of abu hurayra

Abstract

Key words: Abu Hurayrah, hadith narration, viâeyn (two pots), hidden information.

Although Abu Hurayrah has got the title of “the sahabî who reported most of the traditions of the Prophet (ahâdith)”, there are some narratives that he did not explain some points. In this article, such kind of narratives were examined and handled to interrogate whether there exists any hidden information or not; furthermore, the examination of sanad and text was made, and the results were evaluated in a totalitarian approach.

Giriş

Ebû Hureyre en çok hadis rivâyet etmekle şöhret bulan bir sahabîdir. Onun bu kadar çok hadis rivâyet etmiş olmasına rağmen, birtakım şeyleri açıklamadığını, açıkladığı takdirde zarar görebileceğini ifade eden bazı rivâyetlere hadis kaynaklarında rastlamaktayız. Bu husus, bizzat Ebû Hureyre'nin kendisine izafe edilerek nakledilmektedir. Biz bu makalemizde bu rivâyetlerin neler olduğunu, rivâyetler hakkında neler söylendiğini ve neler söylenebileceğini, gerçekte böyle gizli bir bilgi olup olmadığını incelemeye ve değerlendirmeye çalışacağız. Fakat bunlara geçmeden önce Ebû Hureyre hakkında kısaca bir bilgi vermemiz yerinde olacaktır.

---

* Yrd.Doç.Dr. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Ebû Hureyre ve Hadis Rivâyeti¹

Yemen'de bulunan *Ezd* kabilesinin *Devs* koluna mensup olan Ebû Hureyre'nin bu künyesiyle meşhur olmasından dolayı olsa gerek ismi pek gündeme gelmemiştir. Hem kendi isminin hem de babasının isminin ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu hususta kendisine atfen çok çeşitli isimler belirtilmiş, ancak görüşlerin daha çok Abdullah veya Abdurrahman isminde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu ismi Müslüman olduktan sonra aldığı belirtilmiştir. Cahiliye dönemindeki isminin ne olduğu hususunda ise, Abduşems, Abduamr, Sukeyn, Amr b. Abduganm gibi isimler belirtildiği gibi daha pek çok değişik isimler de ifade edilmiştir. Kaynaklarda doğum tarihi belli olmamakla beraber, bazı rivâyetlere² ve basit bir hesaba göre onun hicretten yaklaşık 20 küsur yıl önce doğduğu söylenebilir. "Kedicinin babası" anlamına gelen Ebû Hureyre künyesi, bulduğu kedi yavrularıyla fazla ilgilenmesi ve onları himaye etmesinden dolayı verilmiştir³.

Ebû Hureyre'nin İslama girişi, hicretin 7. yılına (628) rastlayan Hayber Fethi sırasında gerçekleşmiştir. Müslüman olmak üzere memleketinden bir grup insanla Medine'ye gelmiş, fakat Hz. Peygamber'in Medine'de olmadığını Hayber fethiyle meşgul olduğunu öğrenince onun yanına giderek bu fethi bizzat iştirak etmiştir.⁴

Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'in vefatına kadar yaklaşık üç yıl⁵

¹ Ebu Hureyre ve rivâyet ettiği hadisler hakkında çok çeşitli kaynaklarda bilgi bulunmakla beraber müstakil eserler de yazılmıştır. Müstakil eser meydana getiren bu müelliflerin bazıları eleştirel yaklaşırken bazıları ise müdafaa etmiştir. Ancak bu müelliflerin çok azı kitaplarında viâeyn rivâyetinden söz etmiştir. Ebû Hureyre ve rivâyetleri ile ilgili daha detaylı bilgilere ulaşmak için müracaat edilebilecek eserlerin bazıları şunlardır:

1. Muhammed Muhammed es-Semâhî, *Ebû Hureyre fî'l-mizân*, Kahire, 1378/1958.
2. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemenî, *el-Envâru'l-kâşife li mâ fi kitabı 'advâ ale's-Sunne' mine'z-zelel ve't-tadlîli ve'l-mucazeze*, Kahire, 1958.
3. Muhammed Abdurrazzak Hamza el-Mekki, *Zulumâtu Ebî Reyve emâme 'advâi's-sünneti'l-muhammediyye*, Kahire, 1959.
4. Mustafa es-Sibâî, *es-Sünnetu ve mekânetuha fî't-teşrîi'l-islamî*, Kahire, 1961.
5. Muhammed Accac el-Hatîb, *Ebû Hureyre râviyetu'l-islam*, Kahire, 1381/1962.
6. Helga (Amine) Hemgesberg, *Abu Huraira der Gefahrte des Propheten – ein Beitrag zur Geschichte des frühen Islam*, (Basılmamış doktora tezi), Frankfurt, 1965.
7. Muhammed b. Muhammed Ebu Şehbe, *Difaun anî's-sunne ve reddu şubehi'l-müsteşrikîn ve'l-kuttabî'l-muasîrin ve beyanu's-şubehi'l-vâride ala's-sunne kadîmen ve hadîsen ve redduha reddan ilmiyyen sahihen*, Kahire, 1967.
8. Abdulmunim Salih el-Ali el-Izzî, *Akbâsun min menâkibi Ebî Hureyre*, Bağdat, 1969.
9. Abdulmunim Salih el-Ali el-Izzî, *Difaun an Ebî Hureyre*, Bağdat, 1967.
10. Muhammed Dıyaurrahman el-A'zamî, *es-Sahâbiyyu'l-celîl Ebû Hureyre fî dav'i merviyatihî*, Beyrut-Kahire, 1979.
11. Ali Toksarı, *Hiz. Ebû Hureyre (r.a.) ve hadis ilmindeki yeri*, (Basılmamış doktora tezi), Kayseri, 1982.
12. Osman Güner, *Ebû Hureyre'ye yöneltilen eleştiriler*, İnsan yay., İstanbul, 2001.
13. Muhammed Reşid Rıza, "Bir misyonerin Ebû Hureyre hakkındaki bazı iddiaları", (Trc.: Mücteba Uğur), Diyanet İlimi Dergi, XXVIII/2, s.15-36.
14. Abdurrahman Abdullah ez-Zereî, *Ebû Hureyre ve aklamu'l-hâkidîn*, Kuveyt, 1405/1984.
15. İsmail Habîp Sevük, *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, İstanbul, 1940.
16. Mahmud Ebu Reyve, *Edvâun ala's-sünneti'l-muhammediyye*, Kahire, 1377/1957-Beyrut, ts., Müessesetu'l-âlemi.
17. Mahmud Ebu Reyve, *Şeyhu'l-madîre Ebû Hureyre*, Kahire, 1383/1963.
18. Abdulhuseyn b. Yusuf Şerefeddin el-Musevî, *Ebû Hureyre*, Beyrut, 1397/1977.

² İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, Terc.no: 10674, VII, 441.

³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kubrâ*, IV, 329; Tirmizî, *Sunen*, Menakıb, 46, H.no: 3840, (V, 686); Hakim en-Nisâbüri, *el-Mustedrek ala's-sahihayn*, III, 579-581.

⁴ Vakîdî, *el-Megâzî*, II, 636; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 327; Buhârî, *el-Câmiu's-sahih*, Itk, 7, (III, 119), Eyman, 33, (VII, 235).

⁵ İbn Sa'd ve Buhârî'nin rivâyetlerine göre, Ebû Hureyre Hz. Peygamber'e üç yıl sahâbîlik yapmıştır. İbn Sa'd'ın naklettiği başka bir rivâyete göre ise bu süre dört yıl olarak belirtilmiştir. Bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 329; Buhârî, *el-Câmiu's-sahih*, Menakıb, 25, (IV, 175).

onun sahâbîsi olan Ebû Hureyre, bu süre içinde karın tokluğuna çoğunlukla Hz. Peygamber'in yanında veya yakınında kalmış, onun hizmetinde bulunmuş, her söz ve davranışını ezberlemeye ve muhafaza etmeye çalışmıştır. Hadisleri daha iyi ezberlemesi ve hafızasında tutması için Hz. Peygamber'in duasını almıştır⁶. Hz. Peygamber'in vefatından sonra da uzun yıllar yaşamış ve bu dönemde de hadis rivâyetiyle meşgul olmuş, bizzat Hz. Peygamber'den alamadığı hadisleri Ebu Bekr, Omer, el-Fadl b. Abbas, Ubey b. Ka'b, Usame b. Zeyd, Aişe, Basra el-Gıfarî, Ka'b el-Ahbar ve diğer sahâbîlerden elde etmeye çalışmıştır. Muksirundan en çok hadis rivâyet eden sahâbî, mükerrerleriyle birlikte 5374 hadisle Ebû Hureyre olmuştur.⁷ Ahmed Muhammed Şakir, mükerrerleriyle beraber 3848 tanesinin Ahmed b. Hanbel'in *Musned*'inde yer aldığını İbnu'l-Cevzî'den nakletmiş, kendisi de mükerrer olmayan rivâyetlerin sayısını 1579 olarak tespit etmiştir.⁸ Buhârî ve Muslim'in *Sahih*lerinde ittifakla 325, sadece Buhârî'nin *Sahih*inde 93, sadece Muslim'in *Sahih*inde 190 Ebû Hureyre hadisi nakledilmiştir.⁹ Buhârî'nin çeşitli/farklı kitaplarında Ebû Hureyre'den rivâyet edilen dağınık vaziyette toplam 446 hadis mevcuttur.¹⁰ *Kütüb-i sitte* ve *Musned*'deki tekrarsız rivâyetlerin sayısının 1336 olduğu da belirtilmiştir.¹¹

Kaynakların belirttiğine göre, Ebû Hureyre'den 800 kadar kişi rivâyette bulunmuştur.¹² Bunlar arasında İbn Omer, İbn Abbas, Cabir, Enes, Vasile b.el-Eska', Aişe gibi sahâbîler¹³ olduğu gibi Saîd b. el-Müseyyib, Urve b. ez-Zubeyr, Ebu Saîd el-Makburî, el-Hasen el-Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Süleyman b. Yesâr, Tavus, İkrime, Mücahid, Atâ b. Ebî Rebah, Nafi', Hemmam b. Münebbih ve daha pek çok meşhur tabîyi de saymak mümkündür.¹⁴

Gerek Hulefa-i raşidin döneminde gerekse Emevîler döneminde Medine ve Bahreyn gibi yerlerde kısa da olsa çeşitli idari görevlerde bulunmuştur.¹⁵

Hicrî 57/8/9 (677/8) yılında 87 yaşında iken Medine'de vefat etmiştir.¹⁶

Ebu Hureyre ve Viâeyn Rivâyeti

Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'in yanında diğer bir çok sahâbîden daha az kalmasına rağmen onlardan çok daha fazla hadis rivâyet etmesiyle ilgili tartışmalar

⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 362, IV, 327, 329, 330; Buhârî, *el-Câmiu's-sahih*, İlm, 42, (I, 38); Hars ve Muzaraa, 21 (III, 74); Menakıb, 28, (IV, 188); İ'tisam, 22, (VIII, 158); Ahmed, *el-Musned*, II, 240, 274; Tirmizî, *Sünen*, Menakıb, 46, H.no: 3834-5, (V, 683-4); Rânehurmuzî, *el-Muhaddisu'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'î*, H.no: 750, s.556; Hakîm, *Müstedrek*, III, 582.

⁷ Suyutî, *Tedribu'r-râvî*, II, 216; Ahmed Muhammed Şakir, *el-Bâisu'l-hasis şerhu ihtisari ulumi'l-hadis*, 182.

⁸ Şakir, *el-Bâisu'l-hasis*, 182-3.

⁹ Aynı, *Umdetu'l-kârî şerhu sahihi'l-baharî*, I, 140; Suyutî, *Tedribu'r-râvî*, II, 216-7. Suyutî, sadece Muslim'in rivâyet ettiği Ebû Hureyre hadislerinin sayısını 189 olarak belirlemiştir.

¹⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi şerhi sahihi'l-buharî*, I, 51.

¹¹ Muhammed Dıyaurrahman A'zamî, *es-Sahâbiyyu'l-celil Ebû Hureyre fi dav'i merviyatihî*, s.76.

¹² İbn Abdilberr, *el-İstîâb fi ma'rifeti'l-eshâb*, IV, 334; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, XII, 239; Aynı, *Umdetu'l-kârî*, I, 140; Suyutî, *Tedribu'r-râvî*, II, 217.

¹³ Ebû Hureyre'den rivâyet eden sahâbî sayısının 28 olduğu belirtilmiş ve bunların isimleri sayılmıştır. Bkz. Hakîm, *Müstedrek*, III, 588.

¹⁴ İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, XII, 239.

¹⁵ İbn Abdilberr, *İstîâb*, IV, 334; İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, V, 321.

¹⁶ Daha geniş bilgi için bkz.: İbn Kuteybe, *Te'vilu muhtelefi'l-hadis*, 46-50; İbn Abdilberr, *İstîâb*, Ter.no: 3241, IV, 332-5; İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-gâbe*, Terc.no: 6319, (V, 318-321); Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, Terc.no: 7681, (XXXIV, 366-380); İbn Hacer, *İsâbe*, Terc.no: 10674, VII, 425-445; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, Terc.no: 8773, XII, 237-240.

bir yana, onun bu kadar çok hadis rivâyet etmiş olmakla beraber yine de bazı şeyleri açıklayamadığını, açıkladığı takdirde zarar görebileceğini belirten bazı rivâyetler mevcuttur. Bu husus, bizzat Ebû Hureyre'nin kendi ifadesi olarak bir çok kaynakta yer almaktadır. Konu meşhur şekliyle "*Viâeyn Hadisi/rivâyeti*" olarak ifade edilmekte ve Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'den iki çeşit ilim aldığı, bunun birisini rivâyet ettiği diğerini ise nakletmediği şeklinde geçmektedir. Bu konuyu belirten bir çok rivâyet mevcuttur¹⁷, ancak bunların çoğu Ebû Hureyre'den nakledilmiştir. Bu rivâyetleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. عن أبي هريرة أنه قال (كان يقول): حفظت من رسول الله صلى الله عليه وسلم وعاءين: فأما أحدهما 1. Ebû Hureyre'nin şöyle söylediği rivâyet edilmiştir: Resulullah'tan (sav) iki kap (ilim) aldım. Birisini söyledim. Diğerine gelince eğer onu söyleseydim şu boğazım kesilirdi.¹⁸

2. قال ابو هريرة: يقولون اكثرت يا ابا هريرة! و الذي نفسي بيده لو أني حدثتكم بكل شيء سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم لرمتوني بالقشع , يعني المزابل , ثم ما ناظرتموني . insanların kendisine "Ey Ebû Hureyre rivâyeti çok fazla yaptın!" dediklerini söylemiştir. Onlara "Nefsim elinde olana yemin olsun ki, eğer Resulullah'tan (s) duyduğum her şeyi rivâyet etseydim, bana süprüntü – yani çöplük – atardınız. Sonra da benimle münazara yapmazdınız (konuşmazdınız)" karşılığını vermiştir.¹⁹

3. عن ابي هريرة : أنه كان يقول لو أنبأتكم بكل ما أعلم لرماني الناس بالخرق وقالوا ابو هريرة مجنون ! "Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bildiğim her şeyi size haber verseydim, insanlar beni çılgınlıkla / aptallıkla itham eder, 'Ebû Hureyre delidir' derlerdi!"²⁰

4. قال أبو هريرة لو حدثتكم بكل ما في جوفي لرمتوني بالبعر؛ قال الحسن: صدق! والله لو أخبرنا أن بيت الله يُهَمُّمُ ويُحَرِّقُ ما صدقه الناس. Ebû Hureyre şöyle demiştir: Eğer içimde bulunanların hepsini size söyleseydim bana hayvanların kığısını atardınız. el-Hasen şöyle demiştir: Doğru ! (Nitekim) bize Allah'ın evinin yıkılacağını ve yanacağını haber vermiş olsaydı vallahi insanlar ona inanmazlardı.²¹

5. أن ابا هريرة حفظ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم خمس جُزُبٍ أحاديث , وقال: اني أخرجت منها 5. Ebû Hureyre Resulullah'tan (s) beş kap hadis ezberlemiştir. (Ebû Hureyre) demiştir ki: Bunlardan iki kabını ortaya çıkardım (açıkladım), eğer üçüncüsünü açıklasaydım beni taşlardınız.²²

6. ابو رافع قال سمعت ابا هريرة رضي الله عنه يقول: حفظت من حديث رسول الله صلى الله عليه وسلم 6. هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه. أحاديث ما حدثتكم بها و لو حدثتكم بحديث منها لرجمتوني بالأحجار .

¹⁷ Sahabenin ileri gelenlerinden olan ve sâhibu's-sırr sıfatıyla şöhret bulmuş Huzeyfe'den de bu tür rivâyetler nakledilmiştir. Onun bu sıfatı, münafıkların isimlerini Hz. Peygamber'in kendisine sır olarak söylediği şeklindeki haberlere dayandırılmıştır. Bkz.: Bünyamin Erul, "*Huzeyfe b. el-Yemân ve sır katipliği*" (Yayınlanmamış makale)

¹⁸ Ibn Sa'd, *Tabakât*, II, 362; IV, 331; Buhârî, *el-Câmiu's-sahih*, İlim, 42, I, 38. Ibn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde rivâyet biraz farklı geçmektedir: "...لو احدثتكم بكل الذي اعلم لقطعتم عني من ها هنا..." (*el-Musannef fi ehâdis ve'l-âsâr*, H.no: 143, VIII, 613).

¹⁹ Ibn Sa'd, *Tabakât*, II, 364; IV, 332; Ahmed. *Musned*, II, 539, 540; Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-evliya ve tabakâtu'l-esfiya*, I, 381.

1- قال ابو هريرة يقول يقولون اكثرت: حفظت من النبي صلى الله عليه وسلم وعاءين: فأما أحدهما 1. Musned'de geçen iki rivâyet küçük değişikliklerle şu şekilde nakledilmiştir: لودحدثتكم بكل ما سمعت من النبي صلى الله عليه وسلم رمتوني بالقشع وما ناظرتموني.

2- قيل لابي هريرة اكثرت اكثرت قال فودحدثتكم بكل ما سمعت من النبي صلى الله عليه وسلم رمتوني بالقشع وما ناظرتموني. ابو هريرة يقول: Hilye'deki rivâyet ise şu şekilde geçmektedir: .